

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΚΑΛΟΚΤΕΝΗΣ

«Ο ΝΕΟΣ ΕΛΕΗΜΩΝ»

Πρότυπο φιλανθρώπου κοινωνικής αλληλεγγύης

Αξιομίμητο υπόδειγμα αρχιερατικής διακονίας για τους σύγχρονου επισκόπους

Εν πολλοίς άγνωστος τυγχάνει ο Άγιος Ιωάννης ο Καλοκτένης, Μητροπολίτης και πολιούχος της ιστορικής πόλεως των Θηβών. Άγνωστος ήταν μέχρι πρότινος και για τον γραφόντα έως ότου επισκεφθήκαμε για κάποια ομιλία μας την πόλη των Θηβών και τα μάτια μας ασυναίσθητα προσανατολίστηκαν σε έναν μικρό σχετικά ναό, ο οποίος ως «παρεμβολή Θεού» δεσπόζει σε κεντρικό σημείο της πόλεως των Θηβών, όπου πριν από οκτώ αιώνες επέλαμψε ως «φωτεινός αστήρ».

Άραγε τίνας Αγίου το όνομα φέρει ο ναός αυτός; Ήταν η πρώτη σκέψη που πέρασε από το νου μας. Η ιστορική και θαυματουργή εικόνα του Αγίου με την επιγραφή: «Ο Άγιος Ιωάννης ο Καλοκτένης, Μητροπολίτης Θηβών», έδωσε την απάντηση και άνοιξε τους ορίζοντες μας να ερευνήσουμε και να καταγράψουμε τα του Αγίου ανδρός.

Η σχετική έρευνα και μελέτη μας κατέπληξε επειδή ακριβώς μας απεκάλυψε ότι ο Άγιος Ιωάννης «εν κοιλίας μητρός» και μέχρι την εν Χριστώ Κοίμησή του φέρει ανεξίτηλα την σφραγίδα της «άνωθεν δωρεάς» του Παναγίου και Τελεταρχικού πνεύματος, το οποίο ενοικεί στις καθαρές καρδιές και μεταμορφώνει τους ανθρώπους σε «άκτιστα δοχεία της Χάριτος». Το ίδιο συνέβη και με τον Άγιο Ιωάννη τον Καλοκτένη.

Τα μάτια του μικρού Ιωάννου είδαν το πρώτο φως της ζωής στη Βασιλεύουσα Κωνσταντινούπολη κατά τα μέσα του ΙΒ΄ αιώνας. Οι γονείς του ήταν εύποροι και επιφανείς στην κοινωνία της πρωτεύουσας της αυτοκρατορίας και ονομάζονταν Κωνσταντίνος και Μαρία. Παρά όμως την κοινωνική καταξίωση και την οικονομική ευμάρεια, οι γονείς του, πριν φυσικά από την γέννηση του μονογενούς υιού τους, ήταν σε πνευματική δοκιμασία επειδή δεν μπορούσαν να τεκνοποιήσουν.

Συντροφιά στον ψυχικό πόνο τους είχαν την αδιάλειπτη προσευχή και το πρόσωπο της Θεομήτορος στην οποία και υπεσχέθηκαν ότι εάν αποκτούσαν ένα παιδί θα το αφιέρωναν στην Εκκλησία. Εισακούστηκαν οι εκτενείς και ζώπυρες υποσχέσεις τους, οπότε μετ' ολίγον εγεννήθη το πρωτότοκο παιδί τους, το οποίο εβάπτισαν και ονόμασαν Ιωάννη. Θαυμαστή η γέννηση του παιδιού και έκδηλη η παρουσία του θεού στη ζωή του. Καρπός προσευχής και πίστεως ο μικρός Ιωάννης και επρόκειτο να διακονήσει την Αγία Εκκλησία επαληθεύοντας την υπόσχεση των γονέων του ότι το παιδίον που θα αποκτούσαν, θα το αφιέρωναν στον Χριστό και την Εκκλησία του.

Οι ευσεβείς γονείς ανέθρεψαν το παιδί τους «εν παιδεία και νουθεσία Κυρίου». Ο μικρός Ιωάννης ήταν προικισμένος και κεκοσμημένος με τα χαρίσματα και τα τάλαντα που χορηγεί το Πανάγιο Πνεύμα. Ήταν ευφυής, επιμελής και αριστούχος μαθητής απολαμβάνοντας την αγάπη, την εκτίμηση και το δίκαιο έπαινο των διδασκάλων του. Στο πρόσωπο του παιδιόθεν υπήρχε ο συγκερασμός της κατά θεόν και κατά κόσμον σοφίας καθώς και το χριστιανικό ήθος σύμφωνα με τις επιταγές του Ευαγγελικού λόγου.

Ο μικρός Ιωάννης είχε ιδιαίτερη πνευματική σχέση με τη Θεοτόκο προς και την οποία αδιαλείπτως έψαλλε τους ύμνους της και εκείνη, όπως καταγράφει ο συγγραφέας πρωθιερέυς π. Γεώργιος Αθ. Παπαγεωργίου, τον απεκάλυψε θαυμαστώ τω τρόπω το μέλλον του μέσα στην Εκκλησία: «Χαίροις και συ των Θηβών προστάτα». Τούτο συνέβη, όταν ο μικρός Ιωάννης προσφώνουσε την Θεομήτορα με τον στίχο: «Χαίρε νύμφη ανύμφευτε». Και όντως απεδείχθη Επίσκοπος και προστάτης Θηβών.

Σε ηλικία μόλις 12 ετών ο πατέρας του παρέδωσε τον υιό του στον Μέγα Δομέστικο, που κατείχε το αξίωμα του αυτοκρατορικού αυλάρχου και του επικεφαλής του στρατιωτικού σώματος, προκειμένου να εκπαιδεύσει τον μικρό Ιωάννη και να τον εισαγάγει στις τάξεις του στρατού. Ο Μ. Δομέστικος όμως αντελήφθη αμέσως την κλίση του Ιωάννου προς την Εκκλησία και τελικώς εισηγήθηκε την ένταξή του στον ιερό κλήρο ως ιερομονάχου. Στη συνέχεια ο Ιερομόναχος Ιωάννης εμόναζε σε κάποια από τις πολλές μονές της Κωνσταντινουπόλεως και όταν «ήλθε το πλήρωμα του χρόνου» εξελέγη Επίσκοπος Θηβών χειροτονηθείς στον τρίτο βαθμό της ιερωσύνης από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Λουκά Χρυσοβέργη (1156-1169) στον ναό της Του Θεού Σοφίας.

Το άγγελμα της εκλογής του προκάλεσε ρίγη συγκινήσεως και ξέφρενο ενθουσιασμό στο χριστεπώνυμο πλήρωμα των Θηβών, οι οποίοι πολλά είχαν υποστεί πολλά από τους κατακτητές Νορμανδούς και είχαν καταντήσει δούλοι και εργάτες μισθωμένοι των Εβραίων, που κατείχαν, κατά την περίοδο εκείνη, όλο τον πλούτο και τις θέσεις εργασίας. Η δε πνευματική και εν γένει θρησκευτική κατάσταση των κατοίκων της Θήβας ήταν σε χαμηλό επίπεδο.

Ο λαός των Θηβών υπεδέχθη με πνευματική ευφροσύνη τον νέο Επίσκοπο και πνευματικό του πατέρα καθώς η φήμη για την πολύπλευρη μόρφωσή του και κυρίως για το ήθος και την πνευματικότητά του είχαν φθάσει πολύ πριν την άφιξή του. Η ενθρόνιση του Επισκόπου Ιωάννου έγινε στον Μητροπολιτικό ναό των Θηβών (Λόντζα) που και σήμερα είναι αφιερωμένος στην Θεοτόκο.

Ο νέος Επίσκοπος από της πρώτης στιγμής έγινε μέτοχος και κοινωνός των πνευματικών και υλικών δυσχερειών του ποιμνίου του. Δεν παρέμεινε εφησυχασμένος στις «δάφνες του επισκοπικού αξιώματος» και δεν επεδίωξε να γευθεί την κοσμική δόξα, τον υλικό πλούτο και την ραστώνη-ακηδία του θρόνου του. Πάντα ταύτα δεν υπήρχαν στη σκέψη, τις επιλογές και τις πράξεις του.

Πρωτίστως ανήγειρε νέο Μητροπολιτικό ναό, αφιερωμένο στην Υπεραγία Θεοτόκο, ο οποίος κατασκευάσθηκε με δαπάνες από την προσωπική του πατρική περιουσία δίδοντας αμέσως το παράδειγμα και το μήνυμα ότι δεν «ζούσε από την Εκκλησία, αλλά ζούσε για την Εκκλησία και την διακονία του θέοθεν εμπιστευθέντος λαού του».

Ως άλλος Μέγας Βασίλειος, ο Επίσκοπος Θηβών Ιωάννης ο Καλοκτένης ως αφιλόργυρος και φιλόανθρωπος πνευματικός πατέρας κατασκεύασε στην πόλη των Θηβών μια «Νέα Βασιλειάδα», ένα νέο οργανωμένο συγκρότημα ευαγών φιλανθρωπικών και κοινωφελών ιδρυμάτων υπέρ του ποιμνίου του. Πίστευε ότι ο Επίσκοπος δεν θα πρέπει να συγκεντρώνει αφειδώς χρήματα προς «ιδίον όφελος» αλλά για την διακονία και ψυχοσωματική ενίσχυση του λαού του με «έργα ευποιΐας». Στο πλαίσιο τούτο ανήγειρε Γηροκομείο, πτωχοκομείο και εξοπλισμένο για τα δεδομένα της εποχής του Νοσοκομείο στην πόλη των Θηβών.

Η μέριμνα του Αγίου επεκτάθηκε και στην εκπαίδευση των νέων κορασίδων και τούτο αποδεικνύεται εκ του γεγονότος ότι ανίδρυσε «Πρότυπο Παρθενώνα» στον οποίο οι γυναίκες της πόλεως και της πέριξ περιοχής της Βοιωτίας ελάμβαναν την στοιχειώδη εκπαίδευση και εκμάθαιναν διάφορες τέχνες, όπως ραπτική, κέντημα κ.α. Πολλές από τις κοπέλες που φοιτούσαν στον Παρθενώνα, όπου εδίδασκαν μοναχές, εκτός από τον οικογενειακό, ακολουθούσαν και τον μοναχικό βίο.

Πολυδιάστατος ως προσωπικότητα ο Άγιος Ιωάννης εμερίμνησε και για την εν γένει βελτίωση των συνθηκών ζωής του ποιμνίου του. Επειδή η πόλη των Θηβών αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα υδρεύσεως, συγκέντρωσε τα ύδατα από τις διάφορες πηγές του ποταμού Ισμηνού και εξασφάλισε πόσιμο ύδωρ για το ποίμνιό του, ενώ ίδρυσε και περί τους 25 υδρόμυλους που λειτουργούσαν μέχρι και πριν από λίγες δεκαετίες. Οι δε κάτοικοι τα περιοχής ως έκφραση ευγνωμοσύνης προς τον φιλόστοργο πνευματικό τους πατέρα και προστάτη μετονόμασαν τον ποταμό σε «Αγιάννη» και ανήγειραν προς τιμήν του Αγίου ναό στην περιοχή κοντά στα λεγόμενα «ταμπάκια» (βυρσοδεψεία).

Παράλληλα, το ανύστακτο και φιλόανθρωπο ενδιαφέρον του Αγίου Ιωάννου επεκτάθηκε και στην κατασκευή κοινωφελών έργων, όπως ήταν οι πετρόκτιστες γέφυρες που κατασκευάστηκαν με δική του πρωτοβουλία και μία εξ αυτών στον ποταμό Άσωπο σώζεται μέχρι και σήμερα και είναι γνωστή ως η «γέφυρα του Μητροπολίτη» ή «γέφυρα του Αγιάννη». Άοκνες όμως υπήρξαν οι προσπάθειες του και για την αποξήρανση της πεδιάδος στην επαρχία Θηβών όπου λόγω της ελονοσίας αποδεκατίζονταν οι κάτοικοι της περιοχής. Οι τάφροι που κατασκεύασε προς τον σκοπό τούτου φέρουν ακόμη και σήμερα το όνομά του: «Αγιάννης».

Ο πολυπράγμων, ευφυής και δραστήριος Επίσκοπος Ιωάννης ενδιαφέρθηκε και για την οικονομική ανάπτυξη του τόπου με την καθιέρωση νέων μορφών καλλιέργειας για τους αγρότες της επαρχίας του. Έτσι έπεισε τον εντόπιο αγροτικό πληθυσμό να καλλιεργήσει συστηματικά μορεόδεντρα εκ των οποίων τα φύλλα χρησιμεύουν για την εκτροφή του μεταξοσκώληκα προκειμένου να παραχθούν τα λεγόμενα «κουκούλια» εκ των οποίων κατασκευάζονται οι μεταξωτές ίνες.

Όλες οι παραπάνω φιλόανθρωπες και φιλοπρόοδες πρωτοβουλίες του Αγίου Ιωάννου ως δραστήριου Επισκόπου και Ποιμένος επέδρασαν καταλυτικά όχι μόνο στον ψυχικό κόσμο των Χριστιανών αλλά ακόμη και των Εβραίων εκ των οποίων πολλοί εβαπτίσθησαν χριστιανοί.

Ως επίσκοπος της Εκκλησίας ο Άγιος Ιωάννης διακρινόταν και για τη θεολογική του κατάρτιση την οποία χρησιμοποιούσε ως «πνευματικό εργαλείο» για την διαφύλαξη ανοθεύτου της ορθοδόξου πίστεως και Ευαγγελικής αληθείας από την κακόδοξη πλάνη και το εωσφορικό ψεύδος των αιρέσεων. Το υψηλό επίπεδο της Θεολογικής καταρτίσεως του Αγίου Πατρός πιστοποιείται και εκ του γεγονότος ότι έλαβε μέρος στην εν Κωνσταντινουπόλει συγκληθείσα Σύνοδο κατά το έτος 1166 μ.Χ., στην οποία θεολόγησε ορθοδόξως σχετικά με την ερμηνεία του δύσκολου χωρίου του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου: «Ότι ο πατήρ μου μείζων μου εστί». Έλαβε μέρος και στην επί του ιδίου θεολογικού ζητήματος συγκληθείσα Σύνοδο του 1170.

Ο Άγιος Ιωάννης πιθανότατα εκοιμήθη ως Επίσκοπος Θηβών περί τα τέλη του ΙΒ΄ μ.Χ. αιώνας και ακριβέστερα περί το 1193. Η δε ιερά μνήμη του τιμάται υπό της Ορθοδόξου

Εκκλησίας και από την τοπική Εκκλησία της αγιοτόκου Βοιωτίας, την 29^η Απριλίου εκάστου έτους, καθώς είναι ο προστάτης, πολιούχος και πνευματικός Έφορος των Θηβών.

Το ιερό λείψανό του δεν ευρέθη ακόμη και υπεστηρίχθη κατά καιρούς από τους διαφόρους ερευνητές και μελετητές ότι το σκήνωμα του Αγίου Πατρός πιθανότατα ενταφιάσθηκε στον περίβολο του ιερού Μητροπολιτικού ναού της Θεοτόκου, τον οποίο ο ίδιος ως επίσκοπος Θηβών ανήγειρε, ενώ άλλοι πιστεύουν ότι μετεφέρθη από τον Μητροπολιτικό ναό στον μετέπειτα ανεγερθέντα προς τιμήν του ναό των Θηβών ή ακόμη ότι μετεφέρθη στον ναό των Αγίων Δώδεκα Αποστόλων της Κωνσταντινουπόλεως. Υπεστηρίχθη και η άποψη ότι το λείψανό του εκλάπη από τους Φράγκους και μετεφέρθη στο Βατικανό. Σήμερα σώζεται μόνο η προσωπική του σφραγίδα, ένα βυζαντινό μολυβδόβουλο με το οποίο κατά την βυζαντινή περίοδο οι αρχιερείς εσυνήθιζαν να σφραγίζουν τα επίσημα εκκλησιαστικά και άλλα κρατικά έγγραφα που τους αφορούσαν στο πλαίσιο της εν γένει εκκλησιαστικής και πνευματικής δικαιοδοσίας τους.

Μετά την εν Κυρίω Κοίμηση του Αγίου Ιωάννου Καλοκτένη ο ευσεβής λαός των Θηβών και της όλης επαρχίας ανήγειρε πολλούς ναούς προς τιμήν του εκ των οποίων άλλοι κατεστράφησαν κατά την περίοδο της οθωμανοκρατίας ενώ νέοι ανηγέρθησαν στην ίδια τοποθεσία που είχαν ανεγερθεί οι πρώτοι. Σήμερα και επί των ερειπίων του παλαιού καταστραφέντος ναού του Αγίου Ιωάννου δεσπόζει ο νέος ναός, ο οποίος ανηγέρθη κατά το έτος 1900 επί της κεντρικής πλατείας των Θηβών με εξ ολοκλήρου δαπάνη των Βασιλέων Γεωργίου Α΄ και της συζύγου του Όλγας.

Πολλά τα θαύματα που μέχρι και σήμερα επιτελεί ο Άγιος Ιωάννης ο Καλοκτένης, καθώς έχει παρρησία ενώπιον του τρισάγιου Θεού. Στους δε δίσεκτους χρόνους που ζούμε και ο λαός μας αναζητά πολλές φορές απεγνωσμένα «το γνήσιο και αληθινό», την «ορθοδοξία και την ορθοπραξία» από τους Επισκόπους και εν γένει τους κληρικούς της Εκκλησίας, η μορφή, η βιοτή και το εν γένει πνευματικό, φιλανθρωπικό και κοινωφελές έργο του Επισκόπου και Μητροπολίτου Αγίου Ιωάννου του Καλοκτένη αποτελούν «κανόνα και πρότυπο» αξιομίμητο. Δεν είναι μάλιστα διόλου τυχαίο το γεγονός ότι ο Άγιος Ιωάννης ονομάστηκε ως ο «Νέος Ελεήμων». Από «ελεήμονες επισκόπους» έχει ανάγκη η Εκκλησία και το πλήρωμά της, και όχι από διαχειριστές της εκκλησιαστικής εξουσίας που επαναπαύονται στις «δάφνες» του επισκοπικού αξιώματος». Ο Άγιος Ιωάννης ο Καλοκτένης ήταν Επίσκοπος και όχι δεσπότης. Στην σύγχρονη όμως εποχή και σε πολλές των περιπτώσεων ο όρος Επίσκοπος ως πράξη και διακονία είναι «νεκρός τίτλος» αφού έχει, δυστυχώς, αντικατασταθεί με τον όρο «Δεσπότης» και σε λόγους και σε πράξεις «δεσποτισμού».

Γι' αυτόν τον «Νέο Ελεήμονα» Επίσκοπο και Άγιο ψάλλει η Εκκλησία: «Εκ μέσης τον Κύριον Επιποθήσας ψυχής, τα ρέοντα έφυγες και επιπόνω ζωή, την σάρκα εξετήξας. Έσπευσας Ιεράρχα Βοιωτών Ιωάννη, φίλος Χριστού γενέσθαι διά οίκτον πενητών. Διό και νόες ελεήμων εκληθής μακάριε».